

SÖZLEŞME İLE MALİ HAKKIN DEVRİNİN HAK SAHİPLİĞİNE ETKİSİ

GİRİŞ

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) mali hakların devri bakımından çeşitli imkanlar öngörmüştür. Bu imkanlardan biri hakkı hak sahibinin malvarlığından çıkararak bir tasarruf işlemi olarak hakkın devri, diğeri ise lisans sözleşmesi niteliğindeki hakkın kullanılmasının devridir. Bu çalışmada hakkın devri ve bu devrin hak sahipliğine etkisi incelenecektir.

I. MALİ HAKKIN DEVRİ

Mali hakkın devri ile hak, eser sahibi veya mirasçılarının malvarlığından çıkarak, devralanın malvarlığına geçmektedir. Hakkın devri taahhüt veya tasarruf işlemi şeklinde yapılabilir¹.

A. Mali Hakkın Devri Sözleşmeleri

Eser üzerindeki mali haklar yer, süre ve içerik bakımından sınırlı veya sınırsız, ivazlı veya ivazsız olarak başkalarına devredilebilir (FSEK m. 48/I). Daha önce de belirtildiği gibi mali hak devredilince eser sahibi veya mirasçılarının malvarlığından çıkarak, hakkı kazanacak olan kişinin malvarlığına geçer.

Mali haklar süreli veya süresiz olarak devredilebilir. Hak bir süre ile sınırlandırılarak devredilmiş ise, bu sürenin sona ermesiyle birlikte hak, ilk sahibine hakkı geçirici yeni bir tasarruf işlemine gerek duyulmaksızın geri döner². Hakkın süresiz devri ise, koruma sürelerinin sonuna kadar hüküm ifade eder.

¹ K. Emre Gökyayla, **Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi**, Ankara: Yetkin, 2001, s. 45.

² Nuşin Ayiter, **Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri**, Ankara: Sevinç Matbaa, 1981, s. 207.

Mali haklar yer bakımından da sınırlı veya sınırsız olarak devredilebilir. Örneğin, edebiyat eseri olarak bir kitabın yayma hakkı yalnızca Marmara bölgesi sınırları dahilinde devrolunabilir.

Mali hakların içerik (muhteva) bakımından tamamen veya kısmen devri mümkündür. Örneğin, bir eserin çoğaltma ve yayma hakları bir yayınevine, filme alma (işleme) hakkı da bir sinema yapımcısına devredilebilir³. Bu durumda bu eserin çoğaltma ve yayma hakkını devralan kişi onu televizyon dizisi haline getirebilme yani işleme hakkına sahip olamamaktadır. Bu husus yasada, sözleşmenin geçerliliğinin hangi mali hakları kapsadığının belirtilmesi kuralı ile hükme bağlanmıştır⁴.

Hakkın devrine ilişkin bu tasarruf işlemleri sonucu meydana gelen iktisap hakkı, devreden kimsenin niteliğine göre; asli iktisap ve devren iktisap olarak ikiye ayrılmaktadır. Hak eser sahibinden veya mirasçılarında iktisap edilmişse “aslen iktisap” söz konusu olacaktır (FSEK m. 48). Ancak bu kavram FSEK kapsamında kendine özgü bir anlam taşımaktadır. FSEK açısından kural olarak, devralınan bir mali haktan sadece devralan yararlanır. Zira mali hakkın devredilmesi ile eser sahibinin eserle alakası kesilmez ve eser üzerindeki manevi hak ve menfaatleri devam eder⁵. Bu hak ve menfaatlerin gözetilmesi bakımından mali hakkı iktisap edenin kişiliği önem taşır. Bu sebeple hakkın iktisap eden tarafından bizzat kullanılması ve eser sahibi veya mirasçılarının onayı olmadan başkasına devredilmemesi gerekir. Eser sahibi veya mirasçılarının yazılı onayı ile devralan bir başkasına bu hakkı devrederse “devren iktisap” söz konusu olur (FSEK m. 49). Eser sahibi veya mirasçılarının onayının gerekliliğinin nedeni eser sahibinin eseri ile olan bağlantısını koparmamak ve eserin kullanılış şekli üzerindeki kontrolünü sağlamaktadır⁶. Bu onay için öngörülen yazılı şeklin sıhhat şartı mı yoksa ispat şartı mı olduğu hususunda doktrinde tartışmalar mevcuttur. Bir görüşe göre, yazılı onay ispat şartı sayılmalıdır. Zira hak, eser sahibi veya mirasçılarının zımni onayı ile de devrolunabilmeli ve bunların ve hakkın uzun süre kullanılmasına muhalefet etmemek de zımni onay sayılmalıdır⁷. Diğer bir görüşe göre ise, yazılı şekil sıhhat şartıdır ve onay yazılı olmadığı takdirde mali hak aslen iktisap edenden

³ Şafak Erel, **Türk Fikir ve Sanat Hukuku**, Ankara: İmaj, 1998, s. 259.

⁴ Ahmet Kılıçoğlu, **Sınai Haklarla Karşılaştırılmalı Fikri Haklar**, Ankara: Turhan, 2006, s. 269.

⁵ Erel, s. 269; Ayiter, s. 208.

⁶ Sami Karahan/ Cahit Suluk/ Tahir Saraç/ Temel Nal, **Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları**, 2. Bası, Ankara: Seçkin, 2009, s. 104.

⁷ Halil Arslanlı, **Fikri Hukuk Dersleri II** (Fikir ve Sanat Eserleri), 1954, s. 185.

devren iktisap edenin malvarlığına geçmemektedir. Yazılı onayın icazet biçinde olarak devir işleminden sonra verilmesi tasarruf işlemini geçerli hale getirir⁸. Hukukta bazı işlemleri sıhhat şartı olarak şekle tabi kılmanın amacı tarafları daha iyi düşünmeye ve daha dikkatli davranmaya sevk etmektir⁹. Dolayısıyla FSEK m. 52’de getirilen şekil şartının, koruma amacıyla getirildiği açıktır¹⁰.

FSEK m. 53 uyarınca bir mali hakkı başkasına devreden veya kullanma ruhsatı veren kimse iktisap edene karşı hakkın mevcudiyetini BK. m. 169 ve 171 hükümlerine göre garanti etmiştir. Mali hakkı başkasına devreden kimse iktisap edene karşı o hakkın varlığını yani temlik zamanında o hakkın var olduğunu garanti etmiştir. Ancak bunun için devrin ivazlı olması gerekmektedir. Zira ivazsız devirde mali hakkı devreden devir sırasında hakkın var olduğunu devralana garanti etmiş olmaz (BK m. 169/III).

Aslen iktisabın oluşabilmesi için devreden hak sahibi yani eser sahibi veya eser sahibinin mirasçısı olması gerekir. Devren iktisabın oluşabilmesi için ise, hak üzerinde tasarruf edenin bu tasarrufa yetkili olması gerekmektedir. Hakkı devreden kişi gerçek hak sahibi değilse veyahut o hakkın üzerinde tasarruf yetkisi bulunmayan kimse ise hakkı devralan iyi niyetli olsa dahi korunmaz (FSEK m. 54/I). Bu hüküm telif hakkını ilk devralanın hakkının korunması bakımından sonraki devralanların iyi niyetlerinin korunmayacağını belirtir. Eğer devralan hakkı devreden yetkisiz olduğunu bilmiyor veya bilmesi de gerekmiyorsa, yetkisiz olarak hakkı devreden, devralanın, sözleşmenin hükümsüz kalmasından doğan menfi zararlarını gidermekle yükümlüdür. Kusur halinde hakim takdir yetkisini kullanarak hakkaniyet gereği müspet tazminatıda kapsayacak şekilde genişletebilir (FSEK m. 54/II). Haksız fiilden ve sebepsiz zenginleşmeden doğan tazminat talepleri saklıdır (FSEK m. 54/III)¹¹.

B. Mali Hakkın Devri Taahhüdü

Hak üzerinde tasarruf işleminde bulunabilmek için hakkın doğmuş olması ve malvarlığında bulunması gerekir. FSEK m. 48/III uyarınca vücuda getirilmemiş veya tamamlanmamış eserler üzerindeki tasarruf işlemleri batıldır. Ancak FSEK m. 50/I’e göre,

⁸ Ayiter, s. 208; Erel, s. 270.

⁹ Erel, s. 270.

¹⁰ Gökyayla, s. 220.

¹¹ Gökyayla, s. 48.

eserin meydana getirilmesinden önce taahhüt işlemleri yapılabilmektedir. Bu taahhüt ile birlikte eser üzerindeki hak henüz devralanın malvarlığına geçmemekte, fakat devralan bu hakkın devrini talep etme hakkına kavuşmaktadır. Meydana getirilecek eser üzerindeki taahhüt işleminin konusu, eser üzerindeki mali hakların, mali haklar doğduğu anda karşı tarafa devredilmesidir¹².

Eser sahibi taahhüt işlemi ile beraber ileride meydana getireceği eserlerin tamamını veya bir kısmı üzerindeki mali hakları devretme borcu altına girer. Örneğin, bir fotoğraf sanatçısı meydana getireceği tüm fotoğrafların yayma hakkını bir kimseye devredebilir. Kabul edilebileceği gibi, eser sahibinin ileride meydana getireceği tüm eserler üzerindeki hakkını devretmeyi taahhüt etmesi eser sahibinin ekonomik özgürlüğünü ağır bir şekilde kısıtlayacaktır¹³. FSEK hükümleri çerçevesinde bu tarz taahhütler batıl sayılmamakla birlikte taraflardan her biri bir yıl sonra hüküm ifade etmek üzere feshi ihbarla sözleşmeyi sona erdirebilecektir (FSEK m. 50/II). Ancak, bu bir yıllık feshi ihbar süresinin kullanılarak sözleşmeyi sona erdirebilmek için ileride meydana getirilecek eserlerin bütününe veya aynı eser türündeki eserlerin tamamının üzerindeki mali hakkın devredilmiş olması gerekir. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise taahhüdün kendiliğinden sona erme sebeplerine yer verilmiştir¹⁴. Bu hususa sözleşmenin sona erme nedenlerinde değinilecektir.

II. MALİ HAKKIN DEVRİ SÖZLEŞMELERİNİN ŞEKLİ

FSEK m. 52 mali hak ve ruhsatlar üzerindeki her türlü sözleşmeyi ve tasarruf işlemini yazılı şekle tabi tutmuştur. Tarafların, sözleşmeyi yazılı şekilde yapmalarını öngören bu hüküm emredici nitelikte olup, aksi anlaşma yapılarak bertaraf edilemez. Yazılı şeklin bir sıhhat şartı olduğu kabul edilmelidir. Zira FSEK m. 52'nin emredici nitelikte olması ve kişileri daha dikkatli işlem yapmaya sevk etmesi söz konusu yazılı şartın bir sıhhat şartı olarak nitelendirilmesini sağlamaktadır. Taraflar anlaşarak şekil şartına uymadan mali hakkı devrederse FSEK m. 52 kapsamında sözleşme geçersiz sayılacaktır.

FSEK m. 52'de hem sözleşmelerin hem de tasarrufların yazılı şekle tabi olduğu belirtilmiştir. Bu hüküm kapsamında gerek borçlandırma işlemleri gerekse tasarruf işlemlerinin

¹² Ayiter, s. 215.

¹³ Gökyayla, s. 44.

¹⁴ Erel, s. 254.

yazılı yapılması gerekmektedir¹⁵. Ayrıca sözleşmenin yazılı olması, sözleşmenin geçerliliği için yeterli olmayacaktır. Yazılı şartın yanında devredilen mali hakların ayrı ayrı belirtilmesi de gerekmektedir. Mali hakların devrine ilişkin işlemler ayrı ayrı yapılıyorsa her bir hak devri için ayrıca yazılı bir devir sözleşmesinin yapılması gerekir. Devredilen hakların açıkça belirtilmediği tereddütlü durumlarda ise işlemlerin amaç ve konusu dışında kalan hakların devredilmediği kabul edilmelidir. FSEK m. 55 hükmü, devir işleminin kapsamını tesbiti bakımından dar yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, taraflar arasında kararlaştırılan fakat sözleşmede açıkça belirtilmeyen hakların eser sahibinde kaldığı sonucuna varılmalıdır.

Taraflar arasında yapılan sözleşme yazılı değilse sözleşmenin geçersiz olduğunu taraflar bir itiraz olarak ileri sürebilirken hakim de bu geçersizliği resen nazara alabilir. Çünkü mali hakkın devri sözleşmelerinde şekle uyulmamasının yaptırımını mutlak butlandır. Bu şekle aykırılığın taraflarca ileri sürülmesi hakkın kötüye kullanılması sayılmaz, meğer ki taraflar sözleşmeden doğan yükümlüklerini yerine getirmiş olsunlar.

Kural olarak, bir eserin aslının veya çoğaltılmış nüshaları üzerindeki mülkiyet hakkının devri sözleşmede aksi kararlaştırılmadığı sürece mali hakkın veya hakların devri anlamına gelmez. FSEK m. 57/I'de yer alan bu hüküm uyarınca eserin mülkiyeti mali haklardan farklıdır. Mülkiyet hakkının devri yazılı bir sözleşme ile olsa dahi eserin mülkiyetinin devrinin telif hakkını da kapsadığı anlamına gelmemektedir. Ana kural bu olmakla beraber FSEK m. 57/II'de "*Bir güzel sanat eseri üzerinde çoğaltma hakkını haiz olan bir kimseden kalıp ve sair çoğaltma aletlerinin zilyedliğini iktisap eden kimse, aksi kararlaştırılmamışsa, çoğaltma hakkını da iktisap etmiş sayılır.*" şeklinde bu kuralın istisnası düzenlenmiştir. Örneğin bir heykeltıraş (A) bir heykelinin alçıdan küçültülmüş kopyalarını yapmak ve bu hakkın başkasına devri hakkını (B)'ye devretmiş ve (B) de bunun için kalıplar döktürmüş ise, bu kalıpların (B)'den (C)'ye devri çoğaltma hakkının devri anlamına gelir¹⁶.

¹⁵ Gökyayla, s. 220.

¹⁶ Ünal Tekinalp, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 4. Bası, İstanbul: Arıkan, 2005, s. 218.

III. MALİ HAKKIN DEVRİ SÖZLEŞMELERİNİN TARAFLARI

A. Devreden

Kural olarak mali hakkı devredebilecek kişi, mali hak üzerinde tasarruf etme yetkisine sahip olan kişidir. FSEK’de eser sahibi bakımından yaratma gerçeği ilkesi kabul edilmiştir¹⁷. Bu ilke doğrultusunda eseri meydana getiren kişi eser sahibidir. Kural bu olmakla birlikte bir takım bu kurala istisnalar getirilerek eseri meydana getirmeyen bazı kişilerinde eser üzerindeki hakları kullanabilecekleri kabul edilmiştir.

Mali hakları kullanma ve üzerinde tasarruf etme yetkisine sahip olan kişi kural olarak FSEK m. 18/I’de belirtildiği üzere eser sahibidir. Bu maddenin devamında ise mali hakları kullanabilecek hak sahipleri kaleme alınmıştır. FSEK m. 18/II’ye göre, “ *Aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki haklar bunları çalıştıran veya tayin edenlerce kullanılır.*” İşverenlerin hak sahipliğini düzenleyen bu hüküm tüzel kişilerin uzuvları hakkında da uygulanır.

Bir eserin yapımcı ve yayımcısı eserin sahibi olmadığı gibi, eserin mali haklarının da kanun gereği sahibi değildirler¹⁸. FSEK m. 18/III kapsamında yapımcı ve yayımcı, mali hakları ancak eserin sahibi ile yapacakları bir sözleşme gereğince kullanabilir.

Mali haklar malvarlığı değeri olan haklar olduğundan miras yolu ile intikali mümkündür. Dolayısıyla mirasçılarının da hak sahibi olabileceği kabul edilmektedir.

Devredenin asli borcu hakkın devri ve devrettiği bu hakka zarar vermeme borcu, ayrıca yukarıda incelendiği üzere mali hakkın varlığını garanti borcu da bulunmaktadır.

B. Devralan

Bir eser üzerindeki mali hakların tamamını veya bir kısmını, karşılıklı veya karşılıksız yararlanmak amacıyla iktisap eden kişiye devralan denir¹⁹. Devralan gerçek veya tüzel kişi olabilir. Devralanın gerçek kişi olduğu durumlarda, devralanın kişiliğinin sona ermesi sözleşmeyi sona erdirir, zira bu sözleşme devralanın kişiliğine bağlı olarak yapılır. Bu sebeple

¹⁷ Gökyayla, s.210.

¹⁸ Tekinalp, s. 137.

¹⁹ Gökyayla, s. 218.

aksi sözleşmede kararlaştırılmadığı sürece devralanın işi bizzat yapma borcu bulunmaktadır. Devralanın tüzel kişi olduğu durumlarda ise, örneğin şirket yöneticilerinden birinin ölümü halinde tüzel kişilik sona ermediği için sözleşme geçerliliğini yitirmez.

Hakkı devralan sözleşme belirlenen şartlar çerçevesinde ondan tıpkı eser sahibi gibi sayarlanır ve başkalarının yararlanmasını da men edebilir. Hatta bu men yetkisi bazen mali hakkın konusundan daha geniş olabilir, lakin böyle bir durumda devralan bu men hakkını eser sahibinin manevi haklarını gözeterek kullanmak mecburiyetindedir²⁰. Mali hakkın kararlaştırıldığı şekilde kullanılması devralan açısından hem bir hak hem de bir borçtur.

Her ne kadar FSEK m. 48/I mali hakkın karşılıklı veya karşılıksız devredilmesinin mümkün olduğunu belirtmiş olsa dahi genellikle bu sözleşmelerin bir ücret karşılığında yapıldığı söylenebilir. Taraflar aralarında bir ücret kararlaştırmış ise devralan bu ücreti ödeme borcu altına girer. Devralanın bu ücreti ödemesinden sonra en önemli borcu, devralınan mali hakkın kullanılmasıdır. Devralanın mali hakkı kullanması bazı durumlarda ücret ödeme borcundan daha öne çıkabilmektedir.

IV. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ

A. Sözleşmede Kararlaştırılan Sürenin Dolması ve Amacın Gerçekleşmesi

Devir sözleşmesi yukarıda belirtildiği gibi süreli veya süresiz olarak yapılabilir. Taraflar arasında sözleşme ile bir süre öngörülmüş ise bu sürenin sona ermesiyle birlikte sözleşme kendiliğinden sona erecektir (FSEK m. 59). Ayrıca taraflar sözleşmeyi süre bitmeden anlaşarak (ikale yoluyla) her zaman sona erdirebilirler.

Taraflar sözleşmeyi belirli bir amaç ile yapmışlarsa, amacın gerçekleşmesi ile sözleşme kendiliğinden sona erer. Sözleşmenin bu sebeple sona ermesi halinde devredilen hak, kendiliğinden devredene geri döner²¹.

B. Feshi İhbar Hakkının Kullanılması

Feshi ihbar hakkının kullanılması için, ileride meydana getirilecek eserlerin tümüne veya belirli bir türüne ilişkin mali hakkın devredileceği taahhüt edilmiş olmalıdır. Ancak

²⁰ Erel, s. 259.

²¹ Gökyayla, s. 304.

böyle bir taahhüdün eser sahibine ağır bir yükümlülük getireceğinden hareketle gerek eser sahibine, gerek devralan karşı tarafa yapacakları ihbarla sözleşmeyi bir yıl sonra hüküm ifade etmek üzere fesih yetkisi tanınmıştır (FSEK m. 50/II). Feshi ihbar bozucu yenilik doğuran bir haktır, bu sebeple bu hak bir kez kullanılmakla tükenecektir.

Bu fesih hakkının kullanılması durumunda taraflardan hiç biri diğer taraftan tazminat talep edemez. Sözleşmede kararlaştırılmış olsa dahi cezai şartın yerine getirilmesi istenemez²².

Tek taraflı fesih imkanının yani sıra, FSEK m. 50/III'de kendiliğinden hüküm ifade edecek bazı sona erme (infisah) sebeplerini de yer verilmiştir. Bu sona erme sebepleri eser sahibinin ölümü veya karşı tarafın iflası, karşı tarafın devralacağı mali hakkı kullanmakta acze düşmesi ve her iki taraf içinde ortaya çıkabilecek olan kusursuz imkansızlıktır.

C. Kusursuz Sonraki İmkansızlık Sonucunda Yok Olma

Eser üzerindeki mali hakkın kullanılması için eserin de devralana teslim edilmesi gerekir. Eser sözleşme kurulduktan sonra fakat devirden önce yok olabilir. Böyle bir durumda borçlunun kusuru yoksa sözleşme BK m. 117 uyarınca sona erer²³.

Tamamlanmamış eserlerde ise durum daha farklıdır. Eğer sözleşmeden sonra eserin yapılmasına yeni başlanılmışsa ve eser zayi olursa eser sahibinin eseri yeniden yapma borcu vardır. Buna karşın eserin önemli bir kısmı hazırlanmış ve eserin yeni baştan yapılması külfetli olacaksa borçlu kusurlu bulunmadığı takdirde sözleşmenin sona erdiğini kabul etmek gerekir²⁴.

D. Koruma Sürelerinin Dolması

Eser üzerindeki koruma sürelerinin dolmasıyla birlikte eser üzerindeki mali haklar serbest hale gelir (FSEK m.26/1). Böylelikle eser üzerindeki mali hakların kullanılmasına ne eser sahibinin mirasçıları ne de bir başkası engel olabilir. Dolayısıyla koruma süresi dolan eserlere ilişkin yapılmış olan sözleşmeler de sona ermiş sayılır²⁵.

²² Tekinalp, s. 222.

²³ Gökyayla, s. 305.

²⁴ Gökyayla, s. 306.

²⁵ Mustafa Ateş, **Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması**, Ankara: Seçkin, 2003, s. 266.

E. Cayma Hakkının Kullanılması

FSEK m. 58’de cayma hakkı olarak adlandırılan özel bir fesih ve dönme hakkı eser sahibine tanınmıştır. Bu hüküm uyarınca mali hakkı devralan kimse kararlaştırılan süre içinde ve bir süre kararlaştırılmamışsa duruma göre münasip bir zaman içinde “*hak ve salahiyetlerden gereği gibi faydalanmaz ve bu yüzden eser sahibinin menfaatleri esaslı surette ihlal edilirse*” eser sahibi sözleşmeden cayabilir²⁶. Burada hakkı devralan kişi bu haktan gereği gibi yararlanmayarak eser sahibinin menfaatlerini ihlal etmektedir. Cayma hakkı ancak bu özel ihlalin varlığı halinde kullanılabilir²⁷.

Cayma için karşı tarafın kusuru aranmamaktadır. Kusurun varlığı halinde BK m. 41 vd. hükümlerine dayanarak eser sahibi ayrıca tazminatta isteyebilir. Ancak karşı tarafın kusuru yoksa veya eser sahibinin kusuru daha ağırsa, hakkaniyet gereği karşı taraf da münasip bir tazminat talebinde bulunabilir (FSEK m. 58/IV). Eser sahibinin kusurlu olması halinde ise eser sahibi cayma hakkından yararlanamaz.

Cayma hakkının kullanılması bir takım şekil şartlarına bağlanmıştır. Cayma hakkını kullanacak olan hak sahibi, sözleşmedeki hakları kullanması için karşı tarafa noter aracılığıyla uygun bir süre vermelidir. İktisap eden için hakkın kullanılması imkansızsa veya kullanmayı reddetmişse veya süre verildiği takdirde hak sahibinin menfaatleri esaslı surette tehlikeye düşecekse süre vermeye gerek yoktur. Verilen süre sonuçsuz kalırsa veya süre tayinine gerek olmayan durumlarda, yine noter aracılığıyla yapılacak ihbar ile cayma tamam olur. Cayma ihbarının karşı tarafa tebliğinden itibaren 4 hafta geçmekle caymaya karşı itiraz davası açma hakkı düşer²⁸ (FSEK m.58/III).

Cayma hakkından önceden vazgeçmek mümkün olmadığı gibi, cayma hakkının kullanılmasını iki seneden fazla bir süre için engelleyen sınırlamalar da geçersizdir (FSEK m. 58/V).

²⁶ Tekinalp, s. 223.

²⁷ Tekinalp, s.223.

²⁸ Ayiter, s. 220.

V. MALİ HAKLARDAN VAZGEÇME (FERAGAT)

Mali haklardan vazgeçme, koruma sürelerinin dolmasından önce bu haklara son veren bir tasarruf işlemidir. Vazgeçme üzerine eser serbest hale gelir ve herkes mali haklardan yararlanma imkanına sahip olur.

Mali haklardan vazgeçme ile, mali haklar üzerindeki tasarruf yetkisinden vazgeçme birbirinden farklıdır. Tasarruf yetkisinden vazgeçme bir kişi lehine mali hakkı kullanmaktan tamamen vazgeçme yani tam lisans tanımak amacıyla yapılabilir. Bu amaç dışında tasarruf yetkisinden süresiz vazgeçme eser sahibinin manevi haklarını ihlal eder ve batıldır. Süreli vazgeçme ise, FSEK m. 58/son fıkraya kıyasen sadece iki yıl için muteberdir²⁹.

Kanun vazgeçmeye ilişkin şekil şartı olarak, resmi senet düzenlenmesini ve bunun Resmi Gazete’de ilanını öngörmüştür (FSEK m. 60/I). Vazgeçme Resmi Gazete’de ilan tarihinden itibaren mali hakkın koruma süresi dolmuş gibi hüküm ifade eder. Eser üzerindeki mali hakların tamamından olduğu kadar, bir kısmından da vazgeçmeye engel yoktur, ancak vazgeçme bir tasarruf işlemi olduğundan FSEK m. 52’ye göre bunun hangi mali hakları kapsadığı resmi senet ve ilanda ayrı ayrı gösterilmelidir.

Kanun vazgeçmeye yetkili olanlar arasında sadece eser sahipleri ve mirasçıları saymıştır. Mali hakkı bu kişilerden aslen veya devren iktisap edenlerde bu yetkinin bulunup bulunmadığı ise doktrinde tartışmalı bir husustur. Bir fikre göre, mali hak ondan yararlanmak amacı ile iktisap edilir. Oysaki iktisap eden haktan vazgeçmekle bu amacın ortadan kalktığını göstereceği için, hak son bulmayıp tekrar eser sahibine döner. Bu durumda FSEK m. 59/I hükmünün kıyasen uygulanması gerekir³⁰. Bir başka fikre göre ise, hak ivazlı ve süresiz olarak iktisap edilmişse, eser sahibinin yazılı bir onayı olmasa dahi iktisap eden tarafından vazgeçme mümkündür. Zira eser sahibi hakkı süresiz ve ivazlı olarak devrettiğinde bu eser er veya geç serbest hale geleceğinden, devralanın bu zamanı kısaltarak devraldığı haktan vazgeçmesi eser sahibinin menfaatlerine aykırı sayılmaz³¹. Doktrinde diğer bir görüşe göre, vazgeçme mali hakka son vermekle birlikte manevi yönü daha ağır basan bir tasarruf işlemidir. Hakkından vazgeçen eser sahibi ve mirasçıları, eseri bir an önce serbest hale getirerek kamuya mal etme, topluma ithaf etme amacını güderler. O halde bu durumun takdiri

²⁹ Erel, s. 265 – 266.

³⁰ Ayiter, s. 222 – 223; Erel, s. 268.

³¹ Arslanlı, s. 190; Erel, s. 268.

ve vazgeçme hakkının kullanılmasının münhasıran eser sahibi ve mirasçılara ait olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir³².

VI. MALİ HAKKIN SAHİBİNE GERİ DÖNMESİ (AVDETİ)

Mali hak belirli bir amacın gerçekleşmesi için veya belirli bir süre ile devredilmiş olabilir. Bu durumda FSEK m. 59 uyarınca amacın ortadan kalkması veya sürenin dolmasıyla hak kendiliğinden eser sahibi veya mirasçılarının malvarlığına döner. Amacın ortadan kalkması veya sürenin dolması, tasarruf işlemi bakımından bozucu şartın gerçekleşmesi gibi sonuç doğurur. Örneğin, bir tiyatro yazarı, yaz sezonu için hazırladığı ve açık hava tiyatrosunda sergilenecek bir oyun için temsil hakkını devretmiş olsa yaz sezonunun son bulmasıyla yani sürenin sona ermesiyle birlikte söz konusu devredilmiş hak sahibine geri dönecektir. Amacın ortadan kalkmasıyla hakkın sahibine geri dönmesi ise, örneğin, bir yazarın eserinin çoğaltma ve yayma hakkını muayyen bir yayın evine devretmesi ancak bu yayınevının amaç gerçekleşmeden kapanması ve hakkın sahibine geri dönmesi şeklinde gerçekleşir.

Mali hak bir iktisadi değer olarak devralan şahsın malvarlığında yer alır. Devralan devir amacı gerçekleşmeden yahut süre dolmadan ölür veya iflas ederse, hak eser sahibine değil kendi mirasçılara veya iflas masasına intikal eder. Devralana hakkı üçüncü şahıslara devir yetkisi verilmemiş ve bunların tekrar eser sahibine dönmesi istenmiş olsa dahi durum değişmez ve onun ölümü veya iflası hakkı geri döndürmez. Buna karşın hakkın mirasçılara veya iflas masasına intikalinden sonra süre dolar veya amaç gerçekleşirse, ancak o zaman eser sahibine dönme söz konusu olabilir. Kural bu olmakla beraber istisnai olarak kanunda, devralanın kişisel nitelikleri göz önünde tutulmuşsa, onun ölümü veya iflasının hakkı bizzat kullanma imkanını ortadan kaldıracığından geri dönmenin mümkün olacağı belirtilmiştir³³.

Doktrinde Ayiter'in savunmuş olduğu görüşe göre, FSEK m. 59 hükmünden yararlanabilmek için mali hakkın eser sahibi veya mirasçılardan aslen iktisap edilmiş olması gerekir, dolayısıyla mali hakkı devren iktisap eden kimse hakkın süresinin geçmesi veya amacın ortadan kalkmasıyla geri dönmeyeceği, bunun için usulüne uygun olarak yeniden bir

³² Erel, s. 268.

³³ Erel, s. 276.

tasarruf işlemi yapmaya ihtiyaç bulunmaktadır³⁴. Arslanlı'ya göre ise, hak eser sahibinin onayı ile üçüncü şahsa devredilmiş olsa bile, amacın gerçekleşmesi veya sürenin dolmasıyla sahibine döner, ancak bu sonucun doğabilmesi için eser sahibinin yazılı onayından devrin belli bir amaç veya süre için yapıldığı açıkça veya zımnen anlaşılmalıdır. Zaten mali hak çoğu kez niteliğinden anlaşılabilen bir amaçla devredilmiş ve bir süre sınırlı tutulmuş olduğundan devralanın bu hususları bilmediğine dair iyi niyeti söz konusu olmamalıdır³⁵.

SONUÇ

Bu çalışmada eser üzerindeki mali hakkın devri sözleşmesinin kapsamı, şekli, tarafları ve bu sözleşmeyi sona erdiren nedenleri incelenmiştir. Görüldüğü üzere, eser sahibinin eseri üzerindeki mali hakları sözleşme ile bir başkasına devredildiği takdirde hakkı devralan kimse bir takım istisnalar saklı kalmak üzere hak sahibi sıfatı altında eser sahibinin birçok yetkisini üzerinde bulundurmaktadır.

Av. Arb. Çağrı Şükrü ULUSLU (LL.M)

³⁴ Ayiter, s. 221.

³⁵ Arslanlı, s. 191; Erel, s. 276.

KAYNAKÇA

ARSLANLI, H. , **Fikri Hukuk Dersleri II (Fikir ve Sanat Eserleri)**, 1954.

ATEŞ, M., **Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması**, Ankara: Seçkin Yay. , 2003.

AYİTER, N. , **Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri**, Ankara: Sevinç Matbaa, 1981.

EREL, Ş. , **Türk Fikir ve Sanat Hukuku**, Ankara: İmaj, 1998.

GÖKYAYLA, K. E. , **Telif Hakkı ve Telif Hakkının Devri Sözleşmesi**, Ankara: Yetkin Yay. , 2001.

KARAHAN, S. / C. SULUK / T. SARAÇ / T. NAL, **Fikri Mülkiyet Hukukunun Esasları**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yay. , 2009.

KILIÇOĞLU, A. M., **Sınai Haklarla Karşılaştırmalı Fikri Haklar**, Ankara: Turhan Yay. , 2006.

TEKİNALP, Ü. , **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 4. Baskı, İstanbul: Arıkan Yay. , 2005.